Baština Akademije nauka i umjetnosti Bosne i Hercegovine

Doprinos akademika Mirka Pejanovića razvoju politologije (povodom 80. godišnjice života i 40 godina naučnoistraživačkog rada): Jubilej

Cvitković, Ivan

2025

Akademija nauka i umjetnosti Bosne i Hercegovine

https://bastina.anubih.ba/handle/123456789/849

Preuzeto s Baštine Akademije nauka i umjetnosti Bosne i Hercegovine

https://bastina.anubih.ba/

DOI: 10.5644/PI2025.221.13

GLAVNE TEME, IDEJE I TEZE U ISTRAŽIVANJIMA MIRKA PEJANOVIĆA

Slaviša Orlović
redovni profesor
Fakultet političkih nauka Univerziteta u Beogradu
slavisaorlovic@yahoo.com; slavisa.orlovic@fpn.bg.ac.rs
ORCID: 0000-0002-5256-7979

Apstrakt: U ovom tekstu identifikujem glavne teme kojima se bavio Mirko Pejanović, neke ključne teze i nastojim da ih interpretiram kao doprinos uvidu u njegovo delo. Izdvajam sledeće tematske celine: posvećenost državnosti Bosne i Hercegovine, politički pluralizam u BiH, lokalna samouprava, regionalizacija i Grad Sarajevo. Pejanović prati razvoj državnosti BiH u dugom istorijskom luku od srednjeg veka, preko otomanske i austrougarske uprave, egzistencije u Kraljevini Jugoslaviji, SFRJ, kao i od sticanja nezavisnosti 1992. godine i nadalje u postdejtonskom periodu. Po njemu, Dejtonskim mirovnim sporazumom osiguran je kontinuitet državnog razvoja, sačuvan i garantovan državnopravni kontinuitet, ali ukazuje na ograničenja i "protivurječna rješenja", kao i na nužnost ustavnih reformi. Politički pluralizam i višestranačje u BiH nastaje u vremenu krize i disolucije jugoslovenske federacije; izvodi se u istorijskom zakašnjenju u odnosu na druge jugoslovenske republike; stranke su formirane na etničkoj osnovi i ustavnim ustrojstvom BiH etničke podele su konstitucionalizovane; vlast se deli po principu partnerstva, a ne koalicionim sporazumom. Posledica nacionalne homogenizacije je "težnja etničkih stranaka da teritorijalizuju svoju vlast na etnički zaokruženom prostoru". Teza o etničkom pluralizmu empirijsku potvrdu ima na prvim višestranačkim izborima u BiH 1990. i, još izraženije, na prvim postdejtonskim, odnosno postratnim izborima 1996. godine. Birači se nisu programski opredeljivali, već su se etnički svrstavali. Imperativ za političke aktere je da uspostave stabilnu parlamentarnu većinu zasnovanu na međuetničkom konsenzusu o državnom razvoju BiH. U bavljenju lokalnom demokratijom Pejanović je posvećen principima supsidijarnosti, euroregije, neposrednom izboru načelnika i gradonačelnika, kao i značaju Grada Sarajeva i njegovim ustavnim

nadležnostima. Za Mirka Pejanovića članstvo BiH u EU i NATO je "strateško pitanje" i "pitanje svih pitanja", kao garancija za napredak u ekonomskom razvoju, za mir i sigurnost. Radovi Mirka Pejanovića odišu konzistentnošću evropskog intelektualca. Njegova naučna inventivnost, kao tiha voda, vodila je i njegov narativ kroz bosanskohercegovačke teme i dileme.

Ključne reči: državnost, Bosna i Hercegovina, politički pluralizam, lokalna samouprava, Grad Sarajevo

Uvod

Mirka Pejanovića upoznao sam pre više od dvadeset godina na godišnjem skupu politikologa, na Fakultetu političkih nauka Univerziteta u Beogradu. Od tada postoji kontinuitet naše akademske saradnje. U više navrata predavao sam na Fakultetu političkih nauka Univerziteta u Sarajevu (kod Mirka Pejanovića 2009. godine na master studijama na predmetu Parlamentarne studije; 2012. na doktorskim studijama, na predmetu Političko predstavljanje; 2017. kod Esada Zgodića na predmetu Savremena država sa temom Država i partije), a 2022. učestvovao sam na međunarodnoj naučnoj konferenciji "Političko-pravni i zakonski položaj Grada Sarajeva u sistemu lokalne samouprave u Bosni i Hercegovini: reforme nadležnosti i teritorijalne organizacije" u organizaciju ANUBiH.

Teme kojima se u svojim istraživanjima i publikacijama bavio Mirko Pejanović povezane su sa jedne strane predmetima koje je predavao na Fakultetu političkih nauka Univerziteta u Sarajevu na svim nivoima studija i sa druge strane njegovom intelektualnom i ljudskom motivacijom da se građanskim i političkim angažmanima pomogne državi i gradu u kojima živi. U svom čitanju rukopisa Mirka Pejanovića i poznavanju njegovog opusa nastojaću da identifikujem glavne teme, neke ključne teze, i da ih interpretiram kao doprinos uvidu u njegovo delo. U ovom radu zadržaću se na njegovoj posvećenosti državnosti Bosne i Hercegovine, političkom pluralizmu u BiH, lokalnoj samoupravi, lokalnoj demokratiji, regionalizaciji i Gradu Sarajevu.

Državnost Bosne i Hercegovine u istorijskoj perspektivi

Mirko Pejanović u čitavom nizu svojih knjiga, studija i tekstova prati razvoj državnosti Bosne i Hercegovine u dugom istorijskom luku od srednjeg veka, preko četiri stotine godina otomanske vladavine, četiri decenije austrougarske uprave, egzistencije u Kraljevini Jugoslaviji, potom u Socijalističkoj Federativnoj Republici Jugoslaviji (SFRJ), kao i od sticanja nezavisnosti 1992. godine i nadalje u postdejtonskom vremenu (Pejanović, 2012: 39). U izučavanju državnosti Pejanović obuhvata period od 480 godina pod tuđinskom vlašću (otomansku od 1463. godine i austrougarsku krajem XX i početkom XXI veka) (Pejanović, 2012: 58). U tom

procesu, u navedenim fazama i periodu, obrađuju se pitanja oblika državnosti, teritorijalno-političke organizacije, stvaranja regionalnih centara, lokalne samouprave, stranih uticaja i unutrašnjih problema.

Na prelazu iz XIX u XX vek BiH je bila pod upravom Austro-Ugarske. Pejanović identifikuje da u tom periodu BiH prolazi proces evropeizacije (Pejanović, 2012: 258). Tada su uvedeni prvi elementi moderne uprave u BiH. Za Sarajevo je usvojen prvi opštinski statut, izgrađena većina komunikacija, posebno železnički saobraćaj, i praktično podignuta sva industrija. Dolaskom austrougarske uprave nakon Berlinskog kongresa 1878. godine započinje proces industrijalizacije i urbanizacije. Nastaju industrijski centri Tuzla, Zenica, Doboj... Za četrdeset godina austrougarske uprave "Izgrađena je gradska Vijećnica koja će postati simbol Sarajeva i njegove gradske uprave. Izgrađen je veći broj javnih ustanova. Među njima su Zemaljski muzej, Palata pravde, Zemaljska vlada, hotel Evropa, Prva gimnazija i niz drugih privrednih i kulturnih ustanova." (Pejanović, 2021: 15).

Nakon Prvog svetskog rata BiH se udružuje u državu Slovenaca, Hrvata i Srba, koje se udružuju sa Srbijom i Crnom Gorom i od 1. decembra 1918. godine nastaje Kraljevina Srba, Hrvata i Slovenaca.

Na prvom zasedanju 1943. godine ZAVNOBiH[1] se obrazuje kao opšte političko predstavništvo naroda BiH. Na Drugom zasedanju ZAVNOBiH-a 1944. utemeljuje se državna organizacija BiH (ZAVNOBiH se proglašava najvišim zakonodavnim i izvršnim telom), a zaokružuje se na Trećem zasedanju 1945. godine u Sarajevu. Od 1943. do 1992. Bosna i Hercegovina je jedna od šest ravnopravnih republika SFRJ. Period od 1960-ih do 1980-ih istoričar Dušan Bilandžić naziva "zlatno doba" u socijalnom, ekonomskom i kulturnom razvoju BiH (Pejanović, 2021: 20). Nakon referenduma održanog 29. februara i 1. marta 1992. Bosna i Hercegovina stiče nezavisnost.

Disoluciju i raspad SFRJ obeležio je i rat koji je započeo 1992. godine i trajao do potpisivanja Dejtonskog mirovnog sporazuma 21. novembra 1995. godine. Po Pejanoviću, "ratno vrijeme od 1992. do 1995. godine je izgubljeno vrijeme sa stanovišta istorijskog razvoja Bosne i Hercegovine i afirmacije regionalne komponente u razvoju" (Pejanović, 2012: 59). Procenjuje se da je posledica rata 2.000.000 prognanih i raseljenih građana BiH (Pejanović, 2012: 164), njih oko 700.000 se iselilo i steklo status državljana drugih zemalja. Između 1992. i 1995. stradalo je oko 200.000 stanovnika, kao civilne žrtve rata. U poratnom vremenu iz BiH je emigriralo preko 400.000 građana.

Nakon diplomatske i vojne intervencije pod vođstvom SAD, rat u Bosni i Hercegovini zaustavljen je Dejtonskim mirovnim sporazumom 1995. godine (Pejanović, 2021: 11). U svim mirovnim planovima nastalim u vreme rata dominirao je etnički

[1] ZAVNOBIH – Zemaljsko antifašističko veće narodnog oslobođenja Bosne i Hercegovine.

kriterijum (Pejanović, 2012: 59). Po Pejanoviću, "Dejtonski mirovni sporazum nije nastao ni voljom političkih subjekata u Bosni i Hercegovini ni njihovom spremnošću na kompromis. Sporazum nastaje angažovanjem međunarodne zajednice i vodećih svjetskih sila." (Pejanović, 2021: 163; 2012: 15). To su članice Kontakt-grupe: SAD, Velika Britanija, Francuska, Ruska Federacija i Savezna Republika Nemačka. Ustav BiH je sastavni deo Dejtonskog sporazuma (Aneks IV), a može ga promeniti Parlamentarna skupština BiH dvotrećinskom većinom. Međunarodna zajednica ne samo da je bila odlučujuća u donošenju sporazuma, već je obezbedila i njegovu implementaciju u obliku mirovnih vojnih snaga koje je po odluci Saveta bezbednosti UN činio NATO savez (*Stabilisation Force*, SFOR, Jan. 1996 – Dec. 2005) i civilnih snaga u obliku Visokog predstavnika međunarodne zajednice (OHR-a), uz kojeg deluje i Veće za implementaciju mira. U prvim godinama posle rata mirovne vojne snage, pod nazivom IFOR, brojale su 60.000 pripadnika (Pejanović, 2021: 161). Po Pejanoviću, BiH kao društvo i kao država u postdejtonskom periodu prolazi kroz dva društvena procesa, jedan je postsocijalistička tranzicija, a drugi je postratna obnova i izgradnja mira (Pejanović, 2012: 162). Po njemu, institucije međunarodne zajednice imale su preovlađujuću ulogu i uticaj u postratnoj obnovi i društvenom razvoju Bosne i Hercegovine (Pejanović, 2012: 195). Sve važne reforme pokrenute su "eksterno" od strane Visokog predstavnika za BiH kao ovlašćenog nosioca implementacije Dejtonskog sporazuma. U BiH Visoki predstavnik Ujedinjenih nacija (OHR) je vrhovni tumač Dejtonskog mirovnog sporazuma i Dejtonskog Ustava. Doneo je 895 odluka sa izvršnom snagom (Pejanović, 2021: 275). Visoki predstavnik u BiH mogao je da donosi zakone i stvara nove institucije bez uzimanja u obzir mišljenja građana BiH. U petnaestak godina, Visoki predstavnik nametnuo je nekoliko stotina zakona, na osnovu kojih su omogućene najvažnije reforme u procesu integracije Bosne i Hercegovine u EU. Među najznačajnijim reformama je formiranje jedinstvenih oružanih snaga i proširenje strukture Saveta ministara sa tri na devet ministarstava.

Pejanović naglašava da je Dejtonskim mirovnim sporazumom osiguran kontinuitet državnog razvoja, sačuvan i garantovan državnopravni kontinuitet (Pejanović, 2012: 195). Istovremeno, ukazuje na probleme koji su bili prisutni u ovom periodu: proces obnove međuetničkog poverenja, pitanje stabilnosti BiH i nepostojanje konsenzusa, problem iseljavanja, održivi povratak, zaposlenje. Mirko Pejanović u više navrata ukazuje na ograničenja i "protivurječna rješenja", kao i na nužnost reforme Dejtonskog ustava Bosne i Hercegovine u EU i NATO. Po njemu, ograničenja Dejtonskog sporazuma ogledaju se u više aspekata. Prvo, "svi socijalni i politički interesi građana u procesu društvenog odlučivanja u parlamentarnim tijelima entiteta i države ispoljavaju se, dominantno, na etničkoj osnovi" (Pejanović, 2021: 163). Drugo ograničenje proizilazi iz ustavnog teritorijalno-političkog ustrojstva BiH. Zadržano je pravo na etničko glasanje i etničku saglasnost u procesu donošenja odluka u Parlamentarnoj skupštini BiH i "zbog toga nastaju povremene blokade u

odlučivanju". Takvo ustrojstvo "ograničava mogućnost optimalnog funkcionisanja i razvoja države BiH, otežava unutrašnju integraciju i njenu integraciju u EU" (Pejanović, 2021: 165).

Po Pejanoviću, "glavni problem u upravljanju državnim razvojem iskazivao se u nemoći vladajućih etničkih stranaka da uspostave stabilnu parlamentarnu većinu zasnovanu na konsenzusu o državnom razvoju BiH" (Pejanović, 2012: 196). Složenost političkog ustrojstva BiH ugrađena je u Dejtonski mirovni sporazum, čiji je Aneks 4 Ustav BiH. Reč je o političkom sistemu jedne države sa tri konstitutivna naroda, dva entiteta, deset kantona i Brčko distriktom; 14 ustava, jedan državni, dva entitetska, deset kantonalnih i jedan Brčko distrikta; 14 zakonodavnih tela; 14 vlada i pet nivoa vlasti: državni, entitetski, kantonalni, distriktski i opštinski. U Bosni i Hercegovini je primenjena inovacija sa tročlanim predsedništvom, pri čemu Srbi biraju svog člana, Hrvati svog i Bošnjaci svog.

Dejtonski mirovni sporazum imao je dva prevashodna cilja. Prvi – zaustavljeni su vojni sukobi – rat i uspostavljen je mir. I drugi, uspostavljena (obnovljena) je država kao održiva politička zajednica. Ustav BiH svojim poreklom, ali ni svojim sadržajem, nije omogućio identifikaciju sa političkom zajednicom u obliku "ustavnog patriotizma", već je legalizovao nacionalne podele "konstitutivnih naroda". Entiteti su izvedeni na etničkom principu (Pejanović, 2012: 164). Ova neobična politička konstitucija prilično je zarobljena, a želju za promenom potiskuje strah od narušavanja inače krhkih postignuća postojećih rešenja. Ključni sadržaj političkog života je nepoverenje i zatvorenost u etničke celine konstitutivnih naroda. Konstitutivnost, reprezentativnost, legitimnost i glasanje izvode se iz jednog principa – etničkog. Institucionalni inženjering dejtonskih arhitekata ostavio je "ukotvljenu" demokratiju, nefunkcionalnu i "neučinkovitu" državu, čije su institucije pod latentnom pretnjom, pritiskom i blokadom etničkih veto-igrača (Orlović, 2015b). U takvom konstitucionalno-institucionalnom ambijentu, bez korektiva i medijatorsko-intervencionističko-upravljačkog delovanja međunarodnog faktora, država se teško održava. Istovremeno, neminovno se nameće pitanje ko je izvor ili nosilac suvereniteta – građanin ili narod. Kao i drugde u regionu, formalno ili neformalno, suvereni su visoki predstavnici, za teritoriju kažemo "na ovim prostorima", entiteti se ponašaju kao kvazidržave, domaćoj eliti konkurišu spoljni evaluatori i interni implementatori.

Frensis Fukujama u svojoj knjizi *Građenje države, upravljanje i svetski poredak u dvadeset prvom veku* pokazuje kako međunarodna zajednica, umesto da jača, zapravo uništava institucionalne kapacitete slabih država (Fukujama, 2007: 51). Fukujama se eksplicitno osvrće na Bosnu i Hercegovinu:

> Bosna je slučaj koji nam može puno toga otkriti. Sedam godina nakon potpisivanja Dejtonskog mirovnog sporazuma koji je priveo rat u Bosni kraju, zemljom je i dalje vladao Visoki predstavnik Ujedinjenih nacija za Bosnu i Hercegovinu (OHR). Nije bilo prave demokratije u Bosni, uprkos

> održanim izborima, a OHR je koristio svoju moć da smenjuje predsednike, premijere, sudije, gradonačelnike i druge izabrane zvaničnike. Mogao je da donosi zakone i stvara nove institucije bez uzimanja u obzir mišljenja bosanskog naroda. (Fukujama, 2007: 117).

Mirko Pejanović perspektivu Bosne i Hercegovine vidi u evroatlantskim integracijama. On piše:

> Glavno mjesto dovršetka internacionalizacije bosanskog pitanja, shvaćenog kao pitanje samoodrživog razvoja bosanskohercegovačke države, javlja se u činu postizanja članstva u Evropskoj uniji i NATO savezu. Uspješna integracija BiH u evroatlantske institucije nije samo garancija za napredak u ekonomskom razvoju, to je garancija za mir i sigurnost koji isključuje upotrebu sile i nasilja od bilo koje političke strukture." (Pejanović, 2012: 76).

Za Pejanovića, nužnost da se ubrza integracija BiH u evroatlantske institucije jeste "pitanje svih pitanja" (Pejanović, 2021: 167). Proces integracije BiH u EU počinje 1998. godine, a 2008. potpisan je Sporazum o stabilizaciji i pridruživanju.

Valja napomenuti da nisu sve zemlje EU članice NATO-a, ali su sve nove članice prvo ušle u NATO, pa zatim u EU. Postoji izvesna komplementarnost procesa evropskih i atlantskih integracija. Deo kriterijuma za NATO poklapa se sa Kopenhagenškim kriterijumima za članstvo u EU. Studija proširenja NATO iz 1995. definiše da su principi demokratije i ljudskih prava, tržišne ekonomije, razrešeni odnosi sa susedima preduslov za članstvo u NATO.[2] U procesu pridruživanja Evropskoj uniji i najmoćnije države su bile prinuđene da harmonizuju svoje zakone. Klaus fon Bajme navodi da je Nemačkoj jedna petina zakona rezultat zahteva iz Brisela (Beyme, 2001: 5). Suverenost je danas podeljena između nacionalnih, internacionalnih i, ponekad, regionalnih vlasti. Kako navodi Dejvid Held, suverenost se danas može razumeti "manje kao teritorijalno definisana granica, a više kao političko pogađanje oko resursa u okviru kompleksne transnacionalne mreže" (Held, 2003: 58). U svakom slučaju, bolje je evropeizovati Balkan nego balkanizovati Evropu. Za Mirka Pejanovića članstvo BiH u EU i NATO je "strateško pitanje" i "pitanje svih pitanja".

Razvoj političkog pluralizma i višepartizma u Bosni i Hercegovini

Implozija komunizma simultano je praćena eksplozijom nacionalizama. Sve bivše komunističke federacije rastočene su po nacionalno-federalnim šavovima. Građani kao da su se lagali da su se dobro slagali. Od "bratstva i jedinstva" kao koncepta koji je držao SFRJ, raspad države praćen je bratoubilačkim ratovima. BiH, kao

[2] Neke karakteristike članstva u EU su: parlament (predat deo suvereniteta), "mešoviti suverenitet"; obrazovanje (jedinstveni standardi), bolonjski proces; privreda (usklađivanje u sklopu sistema); finansije (jedinstveni monetarni sistem); granica (jedinstveni sistem); policija (jedinstven standardi); carina (jedinstveni sistem).

"Jugoslavija u malom", platila je skupu cenu ratom, ratnim zločinima, opsadama Sarajeva i tragičnim individualnim i porodičnim sudbinama. Rušenje Berlinskog zida značilo je pad komunizma, poraz istočnog Bloka, trijumf zapada i SAD-a, ujedinjenje Nemačke, ali ne i "kraj istorije" (Fukujama). Jedan od ključnih zahteva revolucije 1989. bio je povratak Evropi. Politički pluralizam u postkomunističkim društvima bio je odgovor na monizam (vladavinu jedne partije – Saveza komunista), na monolog i monopol.

Veoma važan tematski okvir analize i promišljanja problema funkcionisanja bosanskohercegovačkog društva Mirko Pejanović sagledava kroz pitanje političkog pluralizma i pluralizacije društva u postkomunističkom periodu. Posebnu pažnju ovoj temi posvetio je u okviru projekta koji je rezultirao studijom: *Razvoj političkog pluralizma u Sloveniji i Bosni i Hercegovini*, koju je uredio sa koleginicom iz Ljubljane Danicom Fink Hafner (Pejanović / Fink Hafner, 2006). Mirko Pejanović, baveći se pitanjem političkog pluralizma u Bosni i Hercegovini, ukazuje na nekoliko bitnih momenata. Prvo, "pluralizacija bosanskohercegovačkog društva nastaje u društveno-istorijskom vremenu krize i disolucije jugoslovenske federacije 1989. i 1990. godine" (Pejanović, 2012: 10). Drugo, ona se izvodi u istorijskom zakašnjenju u odnosu na druge jugoslovenske republike (Pejanović, 2012: 82). Treće, politička pluralizacija izvedena je na etničkoj osnovi i suprostavljenim etnonacionalnim politikama. Po Pejanoviću, "politički pluralizam, koji je u BiH uveden 1990. godine, u historijski razvoj ove države uveo je ispoljavanje interesa na temelju nacionalnog kolektiviteta" (Pejanović / Fink Hafner, 2006: 192-193). Usled procesa disolucije Jugoslavije i neizvesnog državnog statusa BiH, došlo je do formiranja političkih stranaka na etničkoj osnovi (Pejanović, 2012: 11). Četvrto, Ustavno ustrojstvo BiH, po Dejtonskom mirovnom sporazumu čiji je Aneks IV Ustav BiH, izvedeno je na dominaciji etničkog momenta, čime su etničke podele konstitucionalizovane. Peto, vlast se deli po principu partnerstva, a ne koalicionim sporazumima, koji bi obuhvatili programsko približavanje i izgradnju konsenzusa.

Ključna teza Mirka Pejanovića glasi: Politički pluralizam zamenjen je etničkim pluralizmom (Pejanović, 2012: 86; 2021: 80). Umesto građanskog – dominira nacionalno, umesto individualnog – kolektivno, umesto programskog – koalicionog, dominira partnerstvo između vladajućih stranaka. Politički interesi oblikuju se na osnovu nacionalnog kolektiviteta. Po Pejanoviću, "stranke nastale na etničkoj osnovi nalaze se u začaranom krugu etničkog pluralizma i etnonacionalnih politika" (Pejanović, 2021: 23). Tri etničke stranke HDZ, SDS i SDA, nastupale su sa zajedničkim stanovištem "ugroženosti naroda" i eksploatisale "strah od drugog". Osećanje nepravde i neslobode mobiliše etničke sentimente koji imaju veliki mobilizacijski potencijal koji elite eksploatišu kad god im zatreba. Tri jednonacionalne stranke imale su podršku tri verske zajednice: SDA – podrška Islamske verske zajednice, SDS – podrška Srpske pravoslavne crkve i HDZ – podrška Katoličke crkve (Pejanović, 2012: 86; 2021: 80).

Po Pejanoviću, "etnički pluralizam, nastao na apsolutnoj moći tri jednonacionalne stranke, u sebi sadrži društvene silnice za nacionalnu homogenizaciju bosansko-hercegovačkog naroda – srpskog, hrvatskog i bošnjačkog". Posledica nacionalne homogenizacije je "težnja etničkih stranaka da teritorijaliziraju svoju vlast na etnički zaokruženom prostoru". Pejanović dodaje: "Stvaranje etnički čistog prostora na nacionalno izmiješanom teritoriju BiH tokom ratnih godina 1992–1995. dovelo je do progona preko dva miliona njezinih građana" (Pejanović, 2012: 164).

Teza o etničkom pluralizmu empirijsku potvrdu ima na osnovu izbornih rezultata na prvim višestranačkim izborima u BiH 1990, a potom, još izraženije, na prvim postdejtonskim, odnosno postratnim izborima 1996. godine. Naime, na prvim višepartijskim izborima u BiH, ove tri stranke osvojile su ukupno 84% poslaničkih mandata i monopolizirale političko-partijsku scenu (SDA 35,86%, SDS 30% i HDZ 18,35%). U opštinskim skupštinama osvojile su zajedno 75,78% odborničkih mandata (Pejanović, 2012: 89). Birači se nisu programski opredeljivali, već su se etnički svrstavali. Vlast i važni položaji u BiH podeljeni su po ključu pet za SDA, četiri za SDS i tri za HDZ (Pejanović, 2012: 90). Ovakvo delovanje nacionalnih stranaka dodatno je podstaknuto ustavnim rešenjima Dejtonskog mirovnog sporazuma i Aneksa IV, čime je izvedena "dominacija etničkog kriterija u zasnivanju državne strukture" (Pejanović, 2021: 91). Po Pejanoviću, "umjesto građansko-interesnog pluralizma, dejtonsko ustavno-političko ustrojstvo Bosne i Hercegovine cementiralo je etnički pluralizam koji je u njoj istorijski započeo pobjedom etničkih stranaka – SDA, HDZ i SDS na prvim višestranačkim izborima 1990. godine" (Pejanović, 2012: 164). Većina državnih nadležnosti je na entitetskim vlastima. Prema Pejanoviću, "ovo rješenje je favorizovalo etnički kriterij kroz etničku podjelu i etničku teritorijalizaciju Bosne i Hercegovine" (Pejanović, 2012: 177). Dejtonski konstitucionalizovan etnički pluralizam i etnohomogenizaciju potvrdili su i prvi postratni izbori 1996. godine. Tri etničke stranke osvojile su 86% poslaničkih mandata. Građanski blok stranaka osvojio je 1996. godine samo 14% glasova (Pejanović, 2021: 92).

Glasanje u BiH uglavnom prati etničku liniju. U BiH su srazmernost i paritetnost načela ustrojstva glavnih političkih institucija – predstavnički dom Parlamentarne skupštine BiH sa jednom trećinom iz Republike Srpske i dve trećine iz Federacije, Dom naroda sastavljen je prema načelu entitetske i etničke paritetnosti: pet Srba bira narodna skupština RS, a po pet Bošnjaka i Hrvata Dom naroda federalnog parlamenta; predsedništva oba doma čine po jedan Bošnjak, Srbin i Hrvat; Veće ministara (državna vlada takođe, jer ne sme biti više od jedne trećine ministara sa područja Federacije). Na taj način stvoreni su uslovi za vladu velikih koalicija koju čine stranke svih nacionalnih segmenata; Predsedništvo države sastavljeno je od jednog Bošnjaka, jednog Srbina i jednog Hrvata. Prema Ustavu BiH, član 9. stav 3. "Funkcioneri koji budu imenovani na položaje u institucijama Bosne i Hercegovine generalno će predstavljati narode Bosne i Hercegovine." Predsednik

i dva potpredsednika Republike Srpske moraju pripadati trima konstitutivnim narodima. Prebrojavanje i birača i glasova bilo je pre svega na etničkom principu, što je vodilo nekoj vrsti etnodemokratija. Etnodemokratije su nužno vodile etnohomogenizovanju, što je dalje vodilo monoetničkom karakteru, ako ne država, ono bar entiteta. U Federaciji BiH živi 70,45% Bošnjaka, 22,44% Hrvata te 2,55% Srba. U Republici Srpskoj živi 81,51% Srba, zatim 13,99% Bošnjaka i 2,31% Hrvata (Pejanović, 2021: 164-165).

Višestranački sistem izveden je dominantno na etničkoj osnovi (Pejanović, 2012: 106). Etničke stranke bile su apsolutni pobednici izbora 1990, 1996, 1998, 2002. i 2006, godine. Samo je u mandatu 2000–2002. izbornu pobedu dobila skupina građanskih stranaka pod imenom Alijansa za demokratske promjene (Pejanović, 2012: 189). Građanske stranke, osim ovog kratkog perioda, nisu imale snage da odnesu prevagu. Za dve godine svoje vladavine, "Alijansa je postigla prijem BiH u Vijeće Evrope i ukinula diskriminaciju građana na etničkoj osnovi i u Republici Srpskoj i u Federaciji BiH" (Pejanović, 2012: 165). Sporadični vapaji i uzleti građanskih inicijativa 1990. i stranaka 2000. bili su samo mali primeri kratkog dometa i kratkog daha.

Bosna i Hercegovina je tipični model multietničkog, multikulturnog i multireligijskog društva (Pejanović, 2012: 81; 2021: 75). BiH spada u red heterogenih društava koje karakteriše podeljenost po verskim, kulturnim, etničkim segmentima, što zahteva dodatne napore za uvažavanje različitosti i funkcionisanje države. Reč je o tipu duboko podeljenih društava u kojima ne postoji konsenzus o temeljima političke zajednice onih koji u njoj (njima) žive, već su ti temelji nametnuti i oblikovani spolja. Političari u podeljenim društvima (etnički, religijski) imaju snažan podsticaj da igraju na etničku kartu u vreme izbora koristeći apele zajednici da se mobilišu birači. To vodi ka ekstremnoj retorici u zahtevima. Ekstremna retorika prethodi ekstremnom delovanju, a sve to udaljava različite etničke zajednice od tolerancije, dijaloga, pomirenja i relaksiranja zajedničkog života. Svaka strategija izgradnje održive demokratije i zajedničkog života u podeljenim društvima nastoji da promoviše interetničku akomodaciju, multietničko i multikulturno društvo i da vodi umerenoj, a ne ekstremnoj i ekstremističkoj politici (Orlović, 2015a: 129-131).

I kada piše o pluralizaciji BiH i kada govori o problemima postdejtonske BiH, Mirko Pejanović ukazuje na problem nemogućnosti parlamentarnih stranaka i/li političkih elita tri konstitutivna naroda da se artikuliše, oblikuje, izgradi i postigne konsenzus o temeljnim pitanjima razvoja države Bosne i Hercegovine. Politički pluralizam i višepartizam u BiH uspostavljen je na etničkoj osnovi, "ne poseduje istorijsku moć za uspostavljanje konsenzusa u upravljanju državom" (Pejanović, 2012: 12, 104). To istovremeno predstavlja i stalnu opasnost za uspostavljanje blokade u funkcionisanju sistema i za stabilan razvitak BiH. Po Pejanoviću, konsenzus nije moguć iz dva razloga. Prvi je što su parlamentarne većine sastavljene na partnerstvu, a ne na koalicionom programu. Drugi je što jedan broj stranaka izbegava ili otvoreno

negira državnost BiH (Pejanović, 2012: 184-185). To su u političkom razvoju BiH u postdejtonskom periodu naročito iskazale stranke SDS i SNSD, kao i HDZ na projektu Hrvatska samouprava 2002. godine.

U teoriji demokratije i u uporednim iskustvima gotovo da preovladava stanovište da socijalna homogenost i politički konsenzus doprinose stabilnosti demokratije (Lijphart, 1992: 9).[3] Šanse za demokratiju su manje u uslovima visokog nivoa "etnifikacije politike" (Klaus Offe). Demokratija u Istočnoj Evropi brže se sprovodila u onim državama koje su imale manje etničke rascepe (Mađarska, Češka, Poljska, Slovenija) i sporije u državama koje su dublje podeljene (Slovačka, Bugarska, Rumunija i bivša Jugoslavija) (Horowitz, 1993: 19). Nacionalno homogene države lakše su realizovale članstvo u EU, ali i konsolidovale demokratiju. Demokratizacija je uspešnija ako postoji širi konsenzus i "normativno slaganje" političkih aktera. Remon Aron postavlja suštinsko pitanje za ovu raspravu: "Kako pomiriti nacionalnu saglasnost i stalno nadmetanje?" Po njemu, postoje dve metode. Prva se sastoji u izuzimanju mnogih funkcija, ljudi i odluka iz međustranačkog nadmetanja (Aron, 1997: 74). Drugo je, po Aronu, "utvrđivanje granica delovanja vlastodržaca", odnosno da se omeđi područje unutar kojeg vlastodršci imaju pravo da donose odluke. Kako ističe Remon Aron, "prihvatiti kompromis znači priznati legitimitet argumenata drugih, pa tako i naći rešenje prihvatljivo za sve" (Aron, 1997: 82). Đovani Sartori u svojoj knjizi *Partije i partijski sistem* navodi reči lorda Balfoura (Arthur Balfour), koji je, koristeći rečnik britanske suzdržanosti, napisao da "engleska politička mašinerija podrazumeva narod koji je u temelju toliko složan da se ljudi mogu prepirati bez opasnosti" (Sartori, 2002: 28). Po Sartoriju, kada postoji konsenzus na nivou zajednice i o temeljima – posebno o pravilima za rešavanje sukoba – onda se narod slobodno može sukobljavati oko politika. Za njega, sukob o temeljima nije moguća osnova ni demokratije ni bilo kojeg političkog poretka. Konsenzus se shvata kao "pluralistička jednoglasnost". Konsenzus se mora postići i stvoriti u odnosu (ili s obzirom) na "entropičnost disenzusa". U knjizi *Demokratija – šta je to?* Sartori piše kako konsenzus "znači 'zajedno osećati', odnosno to je zajednički osećaj koji svi dele, te, dakle, vezujući ili bar povezujući" (Sartori, 2001: 124). Sartori zaključuje: "Saglasnost o suštinskim vrednostima pomaže stabilnosti demokratije" (Sartori, 2001: 124).

Bazični konsenzus, kao zajednički osećaj koji svi dele, gotovo je neuhvatljiv i teško svodljiv pojam. On se može odrediti kao najmanji zajednički imenitelj u jednoj političkoj zajednici. To znači dogovor, sporazum (društveni ugovor) i saglasnost

[3] "Homogenost društva i politički konsenzus bili bi uvjet za stabilnu demokraciju i učinitelji koji do nje dokazano vode. I obrnuto, drži se da su duboke podele društva i politička razmimoilaženja unutar pluralnih društva razlogom nestabilnosti i slomova u demokracijama" (Lijphart, 1992: 9). Lajphart nastoji modifikovati ovu tvrdnju konsocijacijskom demokratijom, odnosno konsensualnom demokratijom, kada piše "možda i jest *teško* ali nije *nemoguće* postići i održati stabilnu demokratsku vlast u pluralnom društvu" (Ibid.).

(konsenzus, pristanak) o najvišim vrednostima koje omogućavaju zajednički život, kao što su mir, sloboda, jednakost pred zakonom, ljudska prava i slobode i kvalitet života. **Postojanje konsenzusa znači da niko ne dovodi u pitanje političku zajednicu.** Konsenzus može biti prećutni i apriorni, ugrađen u "kolektivnu memoriju" građana, u "nasleđe navika", u "sistem verovanja", ali i izričit i pretočen u normu (ustav) kada je opšteprihvaćen (Orlović, 2019: 210-211).

Lokalna samouprava, regionalizacija i Grad Sarajevo

Baveći se lokalnom demokratijom i lokalnom samoupravom, Mirko Pejanović pripada onoj akademskoj tradiciji koja polazi od pretpostavke da opštine i gradovi predstavljaju pokretač i stub demokratije. To znači da su bliže građanima i njihovim potrebama. Nijedan problem koji se može rešiti na nivou lokalne uprave ne treba prenositi na više nivoe. Lokalna demokratija je na instanci koja je najbliža pojedincu (*grass-roots democracy*) i vezana je za neki manji deo šire teritorije. To olakšava bolju artikulaciju interesa i usluga, kao i kompetenciju. Takav pristup i stanovište oblikovano je na evropskim idejama i vrednostima. Evropska povelja o lokalnoj samoupravi je najvažniji evropski dokument u oblasti lokalne samouprave, koju je Savet Evrope usvojio 1985. godine.[4] U preambuli Povelje ističe se da su "lokalne vlasti jedna od glavnih osnova svakog demokratskog sistema", kao i da je "pravo građana da obavljaju javne poslove jedan od osnovnih demokratskih principa, koji se najneposrednije može ostvariti na lokalnom nivou" (Council of Europe, 2020). Izdvojiću tri važne ideje kojima je Pejanović posvećen u ovoj oblasti: prvo princip supsidijarnosti, drugo euroregije i treće neposredni izbor načelnika i gradonačelnika u BiH i Grad Sarajevo i njegov značaj i ustavne nadležnosti.

Kada analizira Zakon o lokalnoj samoupravi BiH, Pejanović pokazuje kako "nisu u potpunosti primijenjeni principi Evropske povelje o lokalnoj samoupravi". Lokalni organi vlasti su temelj svakog demokratskog sistema, u pitanju je pravo građana da učestvuju u javnim poslovima, učešće građana u javnim poslovima na lokalnom nivou i potreba za upravom koja je efikasna i bliska građanima. U tom kontekstu Pejanović afirmiše princip supsidijarnosti, koji ustanovljava primarnu poziciju nižih u odnosu na više organe vlasti u vršenju javnih poslova, kao i da će se javni poslovi po pravilu vršiti od onih koji su najbliži građanima kao kriterijum za formulaciju politike i za njenu implementaciju (Pejanović, 2012: 132-142). Princip supsidijarnosti ugrađen je u Evropsku povelju o lokalnoj samoupravi: "Javni poslovi će se po pravilu vršiti pre svega od strane onih vlasti koje su najbliže građanima. Prilikom prenošenja odgovornosti na neku drugu vlast vodiće se računa o obimu i prirodi posla, kao i o zahtevima efikasnosti i ekonomičnosti" (čl. 4. stav 3) (Council of Europe, 2020). Supsidijarnost znači disperziju i dekoncentraciju

[4] Povelja je stupila na snagu 1. septembra 1988. godine, a ratifikovale su je 43 države, uključujući i Srbiju (2007. godine).

vlasti i spuštanje nivoa odlučivanja na najniže upravno i politički kompetentne jedinice. Pejanović piše: "**Dok su evropske zemlje, na principu supsidijarnosti, uspostavljale i razvijale regionalnu strukturu, dotle je Bosna i Hercegovina išla u ponore etničkih podjela i etničkog zaokruživanja prostora**." (Pejanović, 2021: 59). Pejanović naglašava i važnost participacije građana za razvoj demokratije u lokalnim zajednicama.

Važan deo istraživanja Mirka Pejanovića posvećen je pitanjima istorijskog oblikovanja regija i mogućnostima uspostave regionalne strukture Bosne i Hercegovine (Pejanović, 2007), kao i pitanjima lokalne demokratije, lokalne samouprave izborom, nadležnostima i odgovornostima opštinskog načelnika i gradonačelnika u vršenju lokalne vlasti (Pejanović, 2006). Jedan od važnih koncepata za koji se zalaže Pejanović jesu euroregije (Osmanović / Pejanović, 2009). Prema Pejanoviću, "uspostavljanje regionalne strukture Bosne i Hercegovine treba da bude u saglasnosti sa konceptom euroregije". (Pejanović, 2012: 175). Evropeizacija i regionalizacija su tesno povezani procesi.[5] BiH ima iskustva još iz vremena Otomanske imperije sa stvaranjem šest regija (sandžaka): Bihaćka, Banjalučka, Hercegovačka (Mostar), Travnička, Zvornička i Sarajevska (Pejanović, 2012: 58). Pejanović piše: "Oblikovanje regija i njihovih centara u Bosni i Hercegovini kroz ekonomski, kulturološki i istorijski razvoj dovelo je do uspostave regionalnog identiteta na prostoru Bosne i Hercegovine. Građani posjeduju svijest o svom regionalnom identitetu (Krajišnik, Hercegovac, Istočnobosanac)." (Pejanović, 2012: 59). Po njemu, optimalno rešenje bilo bi četiri regije izvedene iz naučnih kriterijuma. Regije bi po ovom konceptu imale od 700 hiljada do milion stanovnika.

Mirko Pejanović pokazuje posvećenost Sarajevu i intelektualno i građanski. I kada piše kako rat počinje u aprilu 1992. opsadom Sarajeva koja će trajati sve do potpisivanja Dejtonskog mirovnog sporazuma; i kada navodi da je granatiranjem ubijeno 12.000 građana, od čega 1.600 dece (Pejanović, 2021: 162), i kad piše o snazi građanskog otpora u odbrani Sarajeva u najdužoj opsadi grada u novijoj istoriji tokom 1475 dana (Pejanović, 2021: 23), Pejanović svedoči: "Građani Sarajeva su snagom svog duha ispleli mrežu otpora" (Pejanović, 2012: 72). U svojim tekstovima naglašava "ulogu Sarajeva u odbrani multietičnosti i državnosti BiH". Posebno ukazuje na toleranciju koju je iznedrilo viševekovno zajedničko življenje: "U gradu Sarajevu su Bošnjaci, Hrvati, Srbi i Jevreji tokom viševjekovnog zajedničkog življenja izgradili toleranciju u socijalnim, etničkim i međureligijskim odnosima (...) Ono što se javljalo kao posebnost bila je vjerska pripadnost. Otuda je na maloj

[5] Pokretači zahteva za regionalno saodlučivanje u Evropskoj uniji najpre su bile nemačke pokrajine, a njima su se pridružili saveznici iz Belgije, Španije, Italije i od 1995. Austrije. Regioni u Evropi su od "objekta evropske politike" došli do angažovanih aktera sa pravom odlučivanja o evropskim pitanjima. Najpre je 1994. godine osnovana Skupština evropskih regiona sa sedištem u Strazburu, kao slobodno regionalno udruženje, koja je decembra 1996. godine usvojila Deklaraciju o regionalizmu. (Jop, 2003: 86)

udaljenosti u užem urbanom jezgru Sarajeva mogla nastati multireligijska stvarnost sa četiri bogomolje: Begova džamija, katolička Katedrala, Saborna pravoslavna crkva i Jevrejski hram." (Pejanović, 2012: 61; slično u Pejanović, 2021; 125). Podsetimo da je Univerzitet u Sarajevu formiran 1949. godine, a 1984. godine Sarajevo je dobilo organizaciju XVI zimskih olimpijskih igara. Međutim, rat je ostavio svoje surove posledice i etnička struktura Sarajeva 1991. i danas bitno se razlikuju.

Kao međunarodni ekspert OHR za donošenje zakona o lokalnoj samoupravi zalagao se za neposredni izbor načelnika i gradonačelnika u BiH. Mirko Pejanović se zalaže za izmenu ustavnog položaja i nadležnosti Sarajeva kao glavnog grada.

Zaključna razmatranja

Promišljajući pitanja državnosti BiH, Mirko Pejanović uložio je ogroman istraživački napor da se u njoj pronađe smisao i otvori perspektiva. Svestan je koliko je BiH složena i opterećena i zato permanentno razmišlja o problemima i traga za rešenjima i mogućim suživotom u okviru jednog međunarodnopravnog subjektiviteta sa bazičnim konsenzusom o temeljnim pitanjima, sa "jedinstvom u različitostima".

Dejtonski mirovni sporazum, po njemu, nije nastao ni voljom političkih subjekata u Bosni i Hercegovini ni njihovom spremnošću na kompromis, već angažovanjem međunarodne zajednice i vodećih svetskih sila. Njime je osiguran kontinuitet državnog razvoja, sačuvan i garantovan državnopravni kontinuitet Bosne i Hercegovine. Istovremeno ukazuje i na ograničenja i "protivurječna rješenja", kao i na nužnost reforme Ustavnog uređenja BiH. Pejanović naglašava da se u "pristupu ustavnim reformama valja osigurati njihovu postupnost" (Pejanović, 2021: 189). Imperativ za političke aktere je da uspostave stabilnu parlamentarnu većinu zasnovanu na konsenzusu o državnom razvoju BiH. Za Mirka Pejanovića članstvo BiH u EU i NATO je "strateško pitanje" i "pitanje svih pitanja", kao garancija za napredak u ekonomskom razvoju, za mir i sigurnost.

Kao javni intelektualac, Pejanović je kontinuirano angažovan u svojim tekstovima, intervjuima i javnim nastupima. Građanski je angažovan oko ustavnih amandmana protiv diskriminacije, politički je osuđivao zločine u ime nacije i ukazivao na pogubnu politiku stranputice i bespuća nacionalizma. U akademskoj karijeri prošao je gotovo sve faze. Obavljao je dužnosti od šefa Odseka politologije, preko dekanske i prorektorske funkcije do člana i potpredsednika ANUBIH.

Mirka Pejanovića krasi naglašena evropska i evroatlantska orijentacija koja je utemeljena kako na evropskoj tradiciji BiH, prostornom pripadanju Evropi, tako i na nedvosmislenom vođenju evropskim idejama i vrednostima. To se ogleda u svakom segmentu akademskog intelektualnog, građanskog i političkog angažmana, i kada govori o opasnosti ratnog razaranja, i kada identifikuje etnički pluralizam kao smetnju uspostavljanju bazičnog konsenzusa o temeljnim pitanjima političke

zajednice, i kada se bori protiv etničke diskriminacije, i kada se zalaže za lokalnu demokratiju bližu građanima i zagovara jačanje nadležnosti Grada Sarajeva.

Kontekstualno čitanje rukopisa Mirka Pejanovića, sagledavanje uslova u kojima je radio i stvarao, nameće utisak da odiše konzistentnošću evropskog intelektualca. Mirko Pejanović je čovek od koga ništa loše nisam čuo o drugim ljudima i o kome ništa loše nisam čuo od drugih ljudi. Pejanović podseća na Monteskjea, koji je za sebe rekao "nužno je čovek, to što je Francuz, to je slučajno". Biti čovek i ostati dosledan u odbrani ljudskosti koja na kraju trijumfuje nije uvek ni lako ni jednostavno, ni bez rizika, ni bez mogućih problema. Zadržao je "ortopediju uspravnog hoda", reagovao je na vreme, a ne kao "naknadna pamet". Ostao je posvećen svojoj državi Bosni i Hercegovini i njenom glavnom gradu Sarajevu nad kojima su se u čitavoj istoriji nadvijali pohodi i nadmetale velike imperije (otomanska i austrougarska) i regionalni pretendenti i "njihove senke". U jednoj ovakvoj intelektualnoj biografiji sadržana je sva uzburkanost istorijskih događaja, od entuzijastičnog suživota u SFRJ, "zlatnog doba" BiH, preko rata i raspada države, do njenih novih početaka i novih perspektiva.

Mirko Pejanović je uporan, sistematičan i pažljiv istraživač. On je čovek mere i strpljenja, vedar i komunikativan, sa diskretnim šarmom i urbanih manira. Prilikom boravka u Sarajevu imamo uobičajenu šetnju od Fakulteta političkih nauka do Hotela Evropa uz tople i srdačne ljudske razgovore. Mirka Pejanovića krasi tolerancija. Njegove reči blaže su od njegovih argumenata. Njegova blaga narav, kao tiha voda, vodila je i njegov narativ kroz bosanskohercegovačke teme i dileme. Ostao je do kraja posvećen svom gradu i svojoj državi u kojoj je rođen i u kojoj živi i radi osamdeset godina. Pokazao je da je ključ u toleranciji i strpljenju, da se smirenošću, blagošću, širinom i dubinom može plivati kroz kovitlace nemirnih vremena.

Literatura

Aron, Remon (1997) *Demokratija i totalitarizam*, Izdavačka knjižarnica Zorana Stojanovića, Sremski Karlovci – Novi Sad.

Beri, Norman (2007) *Uvod u modernu političku teoriju*, Službeni glasnik, Beograd.

Beyme, Klaus Von (2001) Institutional Engineering and Transition to Democracy, u: Zielonka, Jan (ur.) *Democratic Consolidation in Eastern Europe Volume 1: Institutional Engineering*, Oxford Studies in Democratization, 3-24.

Council of Europe (2020) Evropska povelja o lokalnoj samoupravi, Strazbur, 15. 10. 1985. Kongres lokalnih i regionalnih vlasti Saveta Evrope. https://rm.coe.int/european-charter-of-local-self-government-ser-a6/16808d7afc (avgust 2025)

Fukujama, Frensis (2007) *Građenje države, upravljanje i svetski poredak u dvadeset prvom veku*, Filip Višnjić, Beograd.

Held, Dejvid (2003) Debate o globalizaciji, u: Vuletić, Vladimir (prir.) *Globalizacija, mit ili stvarnost, Sociološka hrestomatija*, Zavod za udžbenike i nastavna sredstva, Beograd.

Horowitz, Donald L. (1993) Democracy in Divided Societies, *Journal of Democracy*, Vol. 4, No. 4, 18-38.

Jop, Matijas (2003) Evropa regiona, u: Vajdenfeld, Verner; Vesels, Volfgang (prir.) *Evropa od A do Š: priručnik za evropsku integraciju*, Fondacija Konrad Adenauer, Beograd.

Lijphart, Arend (1992) *Demokracija u pluralnim društvima*, Globus nakladni zavod – Školska knjiga, Zagreb.

Orlović, Slaviša (2015a) *Izborni bumerang, Političke posledice izbornih sistema*, Fakultet političkih nauka Univerziteta u Beogradu, Beograd.

Orlović, Slaviša (2015b) Consociational experiments in the Western Balkans: Bosnia and Herzegovina and Macedonia, *New Balkan Politics*, br. 17, https://www.newbalkanpolitics.org.mk/item/consociational-experiments-in-the-western-balkans-bosnia-and-herzegovina-and-macedonia.

Orlović, Slaviša (2019) *Politička sociologija*, Fakultet političkih nauka, Beograd.

Osmanković, Jasmina; Pejanović, Mirko (2009) *Euroregije i Bosna i Hercegovina*, 2. dop. izd., Fakultet političkih nauka, Sarajevo.

Pejanović, Mirko (2006) Izborna volja građana kao osnova društvene moći i odgovornosti opštinskog načelnika u vršenju lokalne vlasti, *Godišnjak Fakulteta političkih nauka*, br. 1, 116-129.

Pejanović, Mirko (2007) Istorijsko oblikovanje regija i mogućnosti uspostave regionalne strukture Bosne i Hercegovine u postdejtonskom periodu, *Godišnjak Fakulteta političkih nauka*, br. 2, 65-89.

Pejanović, Mirko (2012) *Ogledi o državnosti i političkom razvoju BiH*, Šahinpašić, Zagreb – Sarajevo.

Pejanović, Mirko (2021) *Državnost Bosne i Hercegovine u XX i XXI stoljeću: studije, članci, intervjui*, University Press, Sarajevo.

Pejanović, Mirko; Fink Hafner, Danica (2006) *Razvoj političkog pluralizma u Sloveniji i Bosni i Hercegovini: istraživačka studija*, Fakulteta za družbene vede, Založba FDV – Fakultet političkih nauka, Ljubljana – Sarajevo.

Sartori, Đovani (2001) *Demokratija – šta je to?,* CID, Podgorica.

Sartori, Đovani (2002) *Stranke i stranački sustavi (Analitički okvir)*, Politička kultura, Zagreb.

THE MAIN THEMES, IDEAS AND THESES IN MIRKO PEJANOVIĆ'S RESEARCH

Slaviša Orlović
Full Professor
University of Belgrade – Faculty of Political Sciences
slavisaorlovic@yahoo.com; slavisa.orlovic@fpn.bg.ac.rs
ORCID: 0000-0002-5256-7979

Abstract: In this text, I identify the main topics addressed by Mirko Pejanović, some key theses and try to interpret them as a contribution to insight into his work. I highlight the following thematic units: commitment to the statehood of Bosnia and Herzegovina, political pluralism in BiH, local self-government, regionalization and the City of Sarajevo. Pejanović follows the development of BiH statehood in a long historical arc from the Middle Ages, through the Ottoman and Austro-Hungarian administrations, existence in the Kingdom of Yugoslavia, the SFRY, as well as from the acquisition of independence in 1992 and onwards in the post-Dayton period. According to him, the Dayton Peace Agreement ensured the continuity of state development, preserved and guaranteed state-legal continuity, but points to limitations and "contradictory solutions", as well as the necessity of constitutional reforms. Political pluralism and multi-partyism in Bosnia and Herzegovina arose during the crisis and dissolution of the Yugoslav Federation; it is carried out with a historical delay compared to other Yugoslav republics; parties were formed on an ethnic basis; and with the constitutional structure of Bosnia and Herzegovina, ethnic divisions are constitutionalized; power is shared according to the principle of partnership and not by coalition agreement. The consequence of national homogenization is "the tendency of ethnic parties to territorialize their power in an ethnically circumscribed area." The thesis on ethnic pluralism was empirically confirmed in the first multi-party elections in Bosnia and Herzegovina in 1990 and even more prominently in the first post-Dayton, i.e. post-war, elections in 1996. Voters did not decide on a program, but instead classified themselves ethnically. The imperative for political actors is to establish a stable parliamentary majority based on an inter-ethnic consensus on the state development of BiH. In dealing with local democracy, Pejanović is committed to the principles of: subsidiarity, Euroregions, direct election of chiefs and mayors, as well as the importance of the City of Sarajevo and its constitutional competences. For Mirko Pejanović, Bosnia and Herzegovina's membership in the EU and NATO is a "strategic issue" and "the question of all issues", as a guarantee for progress in economic development, for peace and security. The works of Mirko Pejanović exude the consistency of a European intellectual. His

scientific inventiveness, like still water, guided his narrative through Bosnian themes and dilemmas.

Keywords: statehood, Bosnia and Herzegovina, political pluralism, local self-government, City of Sarajevo

ANU BiH
АНУ БиХ